

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН ІРИНА БОГДАНІВНА

УДК 343.7

**НЕКОРИСЛИВІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів
2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Грищук Віктор Климович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
перший проректор з навчальної та
методичної роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Берзін Павло Сергійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології;

кандидат юридичних наук, доцент
Філей Юрій Володимирович,
Запорізький національний технічний університет,
завідувач кафедри правознавства.

Захист відбудеться «23» червня 2011 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «19» травня 2011 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний період розвитку держави і суспільства в Україні проходить під знаком правової реформи, вагомим аспектом якої є забезпечення державою рівного захисту усіх форм власності, визначення ефективних механізмів охорони прав власників, в тому числі шляхом застосування заходів кримінально-правового впливу. Прийняття чинного Кримінального кодексу України (далі – КК), беззаперечно, стало значним внеском у реалізацію цього завдання.

Поряд з цим, дані судової статистики свідчать, що в структурі злочинності злочини проти власності традиційно займають вагому нішу. Так, наприклад, у 2009 році на розгляді загальних судів знаходилось 233,1 тис. кримінальних справ, з яких 80,3 тис. – справи про злочини проти власності. Звісно, переважна більшість із них вчиняються із корисливим мотивом, проте суспільна небезпека некорисливих посягань на власність (таких як знищення, пошкодження майна, тощо) об'єктивно є не меншою, ніж у корисливих злочинах. Першочергово це обумовлено розміром та характером шкоди, яка заподіюється в результаті вчинення некорисливих злочинів проти власності. Вчиненням такого роду діянь порушуються відносини власності, що є економічною основою функціонування суспільства та запорукою його розвитку. Підвищену небезпеку вказані злочинні діяння становлять в період економічних трансформацій, тобто під час переходу суспільства від однієї економічної системи до іншої, що супроводжується кризовими явищами в сфері економіки, а також переоцінкою цінностей у системі майнових відносин.

У той же час норми КК в частині, що стосується охорони власності від некорисливих посягань, потребують ґрунтового наукового аналізу та дослідження. На монографічному рівні злочини проти власності були предметом розгляду таких українських науковців, як О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський.

Широко досліджуються проблеми злочинів проти власності за чинним Кримінальним кодексом Російської федерації, зокрема у працях А. І. Бойцова, Л. Д. Гаухмана, Л. Л. Круглікова, Н. А. Лопашенко, С. В. Максимова, В. І. Плохової, О. Г. Соловйова, С. А. Солодовнікова, В. С. Устинова, А.В. Шульги. Проблеми кримінальної відповідальності за знищення і пошкодження майна на монографічному рівні досліджували такі російські науковці, як А. Г. Безверхов, Е. М. Плютіна, А. М. Шаріпов, І. Г. Шевченко.

В Україні після прийняття чинного КК питання, що є об'єктом даного дослідження, висвітлюються, переважно, на рівні підручників та науково-практичних коментарів. На дисертаційному та монографічному рівні дослідження проблем складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України не здійснювалось.

Цим обумовлюється необхідність проведення теоретичного системного дослідження складів некорисливих злочинів проти власності, їх соціальної

обумовленості, об'єктивних і суб'єктивних ознак, а також відмежування їх від суміжних складів злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права та кримінології у межах теми науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт державної реєстрації, над якими працюють науково-педагогічні працівники Львівського державного університету внутрішніх справ: «Протидія злочинам у сфері економіки: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0109U007851). Дослідження проведено в контексті пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 р.р., затверджених Наказом МВС України від 29 липня 2010 року № 347.

Мета і завдання наукового дослідження. Метою роботи є комплексне розв'язання питань, що стосуються складів некорисливих злочинів проти власності, та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення положень теорії кримінального права та кримінального законодавства. Для досягнення цієї мети визначені наступні основні завдання:

- визначити поняття та види некорисливих злочинів проти власності та їх місце в системі посягань на власність та в структурі Особливої частини КК;
- дослідити чинники (обставини), що соціально зумовлюють кримінальну відповідальність за некорисливі злочини проти власності;
- дослідити об'єкт та об'єктивну сторону складів некорисливих злочинів проти власності;
- з'ясувати ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складів некорисливих злочинів проти власності;
- сформулювати пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КК та правила кваліфікації некорисливих злочинів проти власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони власності від некорисливих посягань в Україні.

Предметом дослідження є склади некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України.

У ході дослідження застосовуються наступні методи. Метод аналізу використано при характеристиці окремих складів некорисливих злочинів проти власності. За допомогою синтезу встановлено взаємозв'язок цих складів злочинів, що створює підґрунтя для об'єднання їх в одній групі. Метод системного аналізу використано, зокрема, при характеристиці складів некорисливих злочинів проти власності в якості складового елементу системи злочинних посягань на власність. Формально-догматичний метод, передусім, застосований під час тлумачення тих норм кримінального права, якими встановлена кримінальна відповідальність за некорисливі злочини проти власності. Також у роботі використано низку вихідних понять (наприклад, поняття складу злочину) та теорій (наприклад, теорія кваліфікації злочинів), які розроблені наукою власне завдяки формально-догматичному методу. Метод

порівняльного аналізу використаний при вивченні норм кримінального права іноземних держав з метою їх порівняння з нормами кримінального права України. Герменевтика, як метод тлумачення текстів, застосована при послідовному здійсненні інтерпретації історичних пам'яток кримінального законодавства, а також при тлумаченні чинного закону про кримінальну відповідальність. Історичний (генетичний) метод застосований, передусім, для з'ясування проблем соціальної зумовленості некорисливих посягань на власність; встановлення генези цих злочинів. Соціологічний метод, зокрема, застосований для вирішення питань про соціальні чинники, що вплинули на криміналізацію некорисливих злочинів проти власності; при аналізі статистичних даних. Елементи філологічного підходу використано під час розгляду статей закону про кримінальну відповідальність з точки зору відповідності вимогам законодавчої техніки, вивіреності, логічності.

Науково-теоретичною базою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з юридичної науки, а також енциклопедично-довідкова література. Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинне законодавство про кримінальну відповідальність нашої держави і деяких іноземних держав.

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали судової практики. Вивчено понад 185 кримінальних справ про некорисливі злочини проти власності, розглянуті судами України у 2003–2009 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим системним дослідженням складів некорисливих злочинів проти власності, в результаті якого на захист виносяться ряд нових в теоретичному та важливих у практичному аспекті положень:

вперше:

– обґрунтовано, що критерієм відмежування корисливих та некорисливих злочинів проти власності виступають корисливий мотив та (або) мета у вузькому розумінні (лише по відношенню до предмета злочинного посягання), а не користь у широкому розумінні. З урахуванням цього поняття некорисливих злочинів проти власності пропонується визначати як передбачені розділом VI Особливої частини КК суспільно небезпечні винні діяння, які посягають на відносини власності і вчиняються суб'єктом злочину шляхом заподіяння майнової шкоди (або реальної загрози її заподіяння), без корисливого мотиву та без мети звернення майна, що виступає їх предметом, в свою користь чи в користь інших осіб;

– доведено, що ті некорисливі посягання на власність, відповідальність за які передбачена статтями інших розділів Особливої частини КК, обґрунтовано не включені до розділу VI «Злочини проти власності», оскільки їх основним безпосереднім об'єктом не є відносини власності;

– доведено, що злочини, відповідальність за які встановлена ст.ст. 194¹, 197¹, 198 КК, не є некорисливими посяганнями на власність; їх розміщення у розділі VI «Злочини проти власності» порушує правила систематизації

Особливої частини КК. З цих же підстав доведена помилковість розміщення ст. 360 КК у розділі XV Особливої частини КК;

– обґрунтовано необхідність криміналізації умисного знищення чи пошкодження майна, що заподіяло значну шкоду потерпілому, та встановлення розміру цієї шкоди аналогічного з розміром значної шкоди, визначеним у примітці до ст. 185 КК;

удосконалено:

– вчення про коло посягань, що становлять групу некорисливих злочинів проти власності, зокрема, обґрунтовано, що до них відносяться: умисне та необережне знищення чи пошкодження майна (ст.ст. 194, 196 КК); погроза знищення майна (ст. 195 КК) та порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК);

– вчення про об'єкти складів некорисливих злочинів проти власності. Зокрема, визнаючи безпосереднім об'єктом кожного складу некорисливих злочинів проти власності суспільні відносини власності, автор акцентує увагу на їх специфічних рисах;

– на основі тлумачення суспільно небезпечних наслідків, передбачених у чинній редакції ст. 196 КК, обґрунтовано доцільність встановлення кримінальної відповідальності за необережне знищення або пошкодження майна, що спричинило «інші тяжкі наслідки»;

– вчення про суспільно небезпечні наслідки злочину, передбаченого ст. 197 КК. Запропоновано змінити їх законодавчий опис конструкцією «спричинено майнову шкоду у великих розмірах»;

отримали подальший розвиток:

– положення про соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі посягання на власність;

– вчення про предмет складів некорисливих злочинів проти власності, зокрема наведено додаткові аргументи на користь позиції, згідно з якою до «чужого майна» (а отже і до предмету аналізованих складів злочинів) слід відносити майно, що перебуває у потерпілого без законних на те підстав; майно, право власності на яке припинене внаслідок смерті його власника;

– вчення про ознаки, за якими склади некорисливих злочинів проти власності відмежовуються від суміжних складів злочинів, та формулювання відповідних рекомендацій щодо їх кримінально-правової кваліфікації.

Практичне значення одержаних результатів. Результати даного наукового дослідження можуть бути використані в: *правотворчій практиці* – при розробці проектів законів про внесення змін та доповнень до КК в частині кримінально-правової охорони власності від некорисливих посягань; *правозастосовчій діяльності* – при вирішенні органами досудового слідства та суду проблемних питань застосування норм, якими встановлена відповідальність за некорисливі злочини проти власності, в *навчальному процесі* – під час проведення занять з курсу «Кримінальне право. Особлива частина», а також при підготовці підручників, навчальних та методичних посібників.

Одержані результати використовуються в Львівському державному університеті внутрішніх справ при читанні курсу «Кримінальне право України. Особлива частина», спецкурсу «Проблеми кваліфікації злочинів».

Пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КК прийнято до розгляду Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалась на міжкафедральному семінарі кафедри кримінального права та кримінології та кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ. Основні результати роботи оприлюднені на 12 науково-практичних конференціях: «Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні» (Івано-Франківськ, 2003), «Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи» (Тернопіль, 2003), «Проблеми державотворення та захисту прав людини в Україні» (Львів, 2003, 2004), «Проблеми коментування кримінального закону» (Львів, 2004), «Проблеми вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ» (Львів, 2004), «Проблеми формування правосвідомості молоді в сучасних умовах розвитку української державності» (Львів, 2004), «Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості» (Львів, 2005), «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (Львів, 2006), «Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення» (Львів, 2006, 2007); «Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності» (Львів, 2009).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, включених ВАК України до переліку фахових, та у вісьмох опублікованих тезах доповідей.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, додатку та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 202 сторінки, з них основного тексту – 180 сторінок, додаток на 1 сторінці та список використаних джерел (230 найменувань) – на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та завдання дослідження, а також його методологічну, теоретичну та нормативну бази; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; вказано практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Стан дослідження проблем некорисливих злочинів проти власності»* в загальних рисах охарактеризовано праці як українських, так і російських науковців, що присвячені проблемам кримінально-правової охорони власності від некорисливих посягань, проведено їх хронологічний аналіз, окреслено коло теоретичних питань, які залишились проблемними або не висвітленими.

У підрозділі 1.2. *«Поняття та види некорисливих злочинів проти власності»* виділено основні характерні ознаки, якими характеризуються злочини проти власності та визначено їх поняття. Наведено аргументи на користь доцільності поділу злочинів проти власності за мотивом та метою на дві групи: до першої групи (корисливих злочинів проти власності) відносяться ті посягання на власність, що вчиняються з корисливим мотивом, і метою яких є протиправне збагачення, звернення майна, що є предметом посягання, в свою користь чи в користь інших осіб; до другої групи (некорисливих злочинів проти власності) відносяться посягання, що виражаються в самому лише спричиненні майнової шкоди і вчиняються без мети звернення майна в свою користь чи в користь інших осіб та, як правило, без корисливого мотиву.

Окрему увагу в аспекті такого поділу зосереджено на тому, що корисливий мотив та мета звернення в свою користь чи в користь інших осіб стосуються лише того майна, яке є предметом даних посягань.

До некорисливих злочинів проти власності віднесено умисне знищення або пошкодження майна, погроза знищення майна, необережне знищення або пошкодження майна, порушення обов'язків щодо охорони майна.

У підрозділі 1.3. *«Соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності»* наголошується, що основними чинниками (обставинами), які характеризують соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності є: їх суспільна небезпека; відносна поширеність; доцільність протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами; традиції вітчизняної законодавчої практики щодо протидії цим посяганням; зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії цим посяганням. На основі аналізу цих чинників доведено, що кримінальна відповідальність за некорисливі злочини проти власності є соціально зумовленою. Також аргументовано позицію, згідно з якою суспільну небезпеку некорисливих злочинів проти власності, як один з чинників їх криміналізації, в умовах ринкової економіки слід визнати співрозмірною із суспільною небезпекою корисливих посягань, хоча, безумовно, за рівнем відносної поширеності ці види злочинів проти власності різняться між собою.

У розділі 2 **«Об'єкт складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України»** визначено родовий об'єкт складів

некорисливих злочинів проти власності – це відносини власності, тобто суспільні відносини, що складаються з приводу майна і юридично виражені у праві володіти, користуватися і розпоряджатися цим майном (праві власності) і в обов'язку інших осіб (невласників) сприймати вказане право як належне і не перешкоджати його здійсненню. На підставі аналізу об'єктів окремих складів некорисливих злочинів автор дійшов висновку, що вони розміщені у розділах Особливої частини КК із порушенням основного критерію систематизації його норм – родового об'єкта. Зокрема, доведено, що основним безпосереднім (а отже і родовим) об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 198 КК виступають відносини правосуддя; основним безпосереднім об'єктом складів злочинів, передбачених статтями 194¹ та 360 КК – відносини експлуатації об'єктів електроенергетики та ліній зв'язку; основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 197¹ КК є відносини з приводу охорони довкілля.

Охарактеризовано об'єкт злочинного впливу кожного некорисливого злочину проти власності. Зокрема обґрунтовано, що при вчиненні умисного та необережного знищення чи пошкодження майна, винний чинить вплив на чуже майно (предмет суспільних відносин власності); при погрозі знищення майна суб'єкт злочину впливає на особу, що зацікавлена в збереженні майна (на суб'єкта суспільних відносин власності); при порушенні обов'язків щодо охорони майна винний впливає на соціальний зв'язок як елемент суспільних відносин власності.

Предметом некорисливих злочинів проти власності визнано «чуже майно», до якого, на думку автора, слід відносити майно, що перебуває у особи без законних підстав, а також майно, право власності на яке припинене у зв'язку з смертю власника.

Розділ 3 «Об'єктивна сторона складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України» містить детальну характеристику ознак об'єктивної сторони кожного складу некорисливих злочинів проти власності, на підставі якої автором запропоновано ряд змін та доповнень до КК. Зокрема, обґрунтовано необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження чужого майна, що завдало значної шкоди потерпілому, та адміністративної відповідальності за такого ж роду діяння, якими не заподіяно значної шкоди потерпілому.

Запропоновано визначити суспільно небезпечні наслідки умисного знищення або пошкодження майна, передбаченого ч. 1 ст. 194 КК, як заподіяння лише майнової шкоди (а не моральної, немайнової). У зв'язку з цим запропоновано доповнити ч. 1 ст. 194 КК після слів «що спричинило» словом «майнову».

Встановлено, що при буквальному тлумаченні терміну «загибель людей», як спричинення смерті двом і більше особам, необережне знищення або пошкодження чужого майна, яким спричинено смерть однієї особи, не містить усіх необхідних ознак складу злочину, передбаченого ст. 196 КК, та може бути кваліфіковане лише як необережне вбивство.

Обґрунтовано положення, згідно з яким за чинною редакцією статті 194 КК, не можуть бути кваліфіковані випадки умисного знищення або пошкодження майна шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, якщо внаслідок їх вчинення не заподіяно шкоду у великих розмірах. Залежно від спрямованості умислу винного (якщо ним охоплювалась можливість настання таких наслідків, але наслідки не настали з причин, що не залежали від його волі), такі дії повинні кваліфікуватись як замах на вчинення злочину – за частиною 2 або 3 статті 15 та частиною 2 статті 194 КК.

Встановлено невідповідність між назвою та змістом ст. 197 КК, для усунення якої запропоновано доповнити назву статті 197 КК після слів «обов'язків щодо» словами «зберігання чи». Також обґрунтовується позиція, згідно з якою невиконання чи неналежне виконання обов'язків щодо зберігання чи охорони чужого майна не завжди перебуває у причинному зв'язку із тяжкими наслідками для власника майна (зокрема, йдеться про випадки, коли такі тяжкі наслідки пов'язані із протиправним вилученням майна третіми особами). Запропоновано для законодавчого опису наслідків порушення обов'язків щодо зберігання чи охорони майна використати конструкцію «внаслідок чого власнику було спричинено майнову шкоду у великих розмірах». Грошовий еквівалент таких розмірів пропонується встановити на рівні, визначеному у примітці до ст. 185 для великих розмірів інших злочинів проти власності.

Розділ 4 «Суб'єкт та суб'єктивна сторона складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Суб'єкт складів некорисливих злочинів проти власності» проведено аналіз ознак такого елемента складів некорисливих злочинів проти власності, як суб'єкт. Зокрема охарактеризовано загальні ознаки: осудність та вік, з якого настає кримінальна відповідальність, а також ознаки спеціального суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 197 КК, – обов'язків щодо охорони чи зберігання чужого майна.

Встановлено, що з-поміж некорисливих злочинів проти власності, найчастіше неосудними особами вчиняється знищення або пошкодження чужого майна шляхом підпалу. Питання про осудність «піроманів» (осіб, що страждають патологічним потягом до підпалів та пожеж) вирішується неоднозначно. В кожному випадку вчинення ними суспільно небезпечного посягання на власність важливе значення має проведення судово-психіатричної експертизи, в ході якої може бути зроблено висновок, як про неосудність, так і про осудність чи обмежену осудність піромана під час вчинення діяння.

Зроблено висновок про те, що знижений вік кримінальної відповідальності (14 років), цілком обґрунтовано закріплений у КК для кваліфікованого складу умисного знищення чи пошкодження майна, оскільки аналіз судової статистики свідчить про значну поширеність такого роду діянь серед неповнолітніх (що пояснюється психологічними особливостями даної вікової категорії).

У підрозділі 4.2. «Суб'єктивна сторона складів некорисливих злочинів проти власності» досліджено особливості вини, як основної ознаки цього елемента складу злочину, визначено її форми, притаманні окремим складам некорисливих злочинів проти власності. Також автор дійшов висновку, що хоча мотив та мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.ст. 194, 195 КК, проте їх встановлення має важливе прикладне значення – в низці випадків вони слугують ознаками, що дозволяють відмежувати умисне знищення чи пошкодження майна, а також погрозу знищення майна від суміжних складів злочинів.

Зокрема, доведено, що положення ст. 194 КК конкурують, як частина і ціле, із положеннями ст. 113, ч. 2 ст. 206, ст. 258, ст. 294, ч. 2 ст. 355 КК. Положення ст. 195 КК конкурують, як частина і ціле, із положеннями ч. 2 ст. 154, ч. 2 ст. 157, ч. 2 ст. 161, ч. 2 ст. 180, ст. 189, ч. 1 ст. 206, ст. 228, ст. 355, ст. 386 КК. У цих випадках слід застосовувати правило, згідно з яким дії винного кваліфікуються за статтею (частиною статті), яка найбільш повно охоплює вчинене (за статтею, що передбачає діяння в цілому), без додаткової кваліфікації за ст.ст. 194, 195 КК.

Мотив умисного знищення або пошкодження майна, а також погрози знищення майна є розмежувальною ознакою у випадках конкуренції ст.ст. 194, 195 КК із низкою спеціальних норм, що передбачають відповідальність за такого роду посягання на майно, яке належить специфічному колу потерпілих.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження складів некорисливих злочинів проти власності дає підстави зробити висновок, що актуальність та проблемність обраної теми повністю підтвердилась під час проведеної дисертаційної роботи. В ході дослідження сформульовано та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правової науки, кримінального законодавства та практики його застосування в частині, що стосується складів некорисливих злочинів проти власності.

Найважливіші наукові та практичні результати, одержані в дисертації, викладені у висновках до кожного розділу роботи. Для розвитку теорії кримінального права, удосконалення норм закону про кримінальну відповідальність та для навчального процесу, особливо при вивченні кримінального права України, мають практично-прикладне значення такі отримані в дисертації результати:

1. Визначено основні ознаки некорисливих злочинів проти власності – це їх родовий об'єкт (суспільні відносини власності та право власності), з врахуванням якого вони віднесені до розділу VI Особливої частини КК; спосіб вчинення – заподіяння майнової шкоди; та відсутність корисливого мотиву і мети звернення майна, що виступає їх предметом, в свою користь чи в користь інших осіб.

2. До групи некорисливих злочинів проти власності слід відносити: умисне знищення або пошкодження майна, погрозу знищення майна, необережне знищення або пошкодження майна, порушення обов'язків щодо охорони майна.

3. Аналіз суспільної небезпеки некорисливих злочинів проти власності; їх відносної поширеності (як чинників, що соціально обумовлюють кримінальну відповідальність) дає підстави стверджувати, що в сучасних умовах розвитку держави некорисливі злочини проти власності становлять таку ж суспільну небезпеку, як і корисливі злочини проти власності, хоча, безперечно, некорисливі посягання є менш поширеними, аніж корисливі.

4. Виходячи із розуміння родового об'єкта усіх складів некорисливих злочинів проти власності як суспільних відносин власності, що складаються з приводу майна і юридично виражені у праві володіти, користуватися і розпоряджатися цим майном (праві власності), яким наділений власник, і в обов'язку інших осіб (невласників) сприймати вказане право як належне і не перешкоджати його здійсненню, автор дійшов висновку, що злочини, передбачені ст.ст. 194¹, 197¹, 198, 360 КК, розміщені у розділах Особливої частини КК із порушенням основного критерію систематизації його норм (а отже потребують перенесення до інших розділів).

5. Встановлено, що чинна редакція ч. 1 ст. 194 КК формально дає підстави для віднесення до суспільно небезпечних наслідків цього діяння моральної та немайнової шкоди, що негативно впливає на однотипність та правильність застосування цієї норми.

6. Дослідження способів тлумачення терміну «загибель людей», що використаний законодавцем, зокрема, у ст.ст. 194, 196 КК, призвело до висновку, що спричинення злочином загибелі людей – це заподіяння смерті двом чи більше особам. Смерть однієї особи, яка спричинена умисним знищенням або пошкодженням майна, слід відносити до інших тяжких наслідків цього злочину. Необережне ж знищення чи пошкодження майна, яким спричинено смерть однієї особи, не містить усіх необхідних ознак складу злочину, передбаченого ст. 196 КК.

7. Наведено аргументи на користь криміналізації умисного знищення або пошкодження майна, що завдало значної шкоди потерпілому, та встановлення адміністративної відповідальності за аналогічне діяння, яким не заподіяно значної шкоди.

8. Встановлено, що «тяжкі наслідки для власника майна», як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 197, є оціночним поняттям, що потребує уточнення та конкретизації на рівні КК. З врахуванням положень науки кримінального права та практики застосування вказаної норми, обґрунтовано пропозицію заміни цього оціночного поняття на «спричинення майнової шкоди у великих розмірах».

9. На основі аналізу елементів складів некорисливих злочинів проти власності та їх ознак, виокремлено ті з них, що дають змогу відмежовувати їх від суміжних складів злочинів, та сформульовано рекомендації щодо

кримінально-правової кваліфікації цих діянь. Зокрема, сформовано такі правила кваліфікації некорисливих злочинів проти власності:

9.1. погроза знищення або пошкодження майна, висловлена під час вимагання, повністю охоплюється диспозицією частини 1 статті 189 КК і додаткової кваліфікації за статтею 195 КК не потребує;

9.2. для кваліфікації дій винної особи за частиною другою статті 194 КК, окрім кваліфікуючої ознаки (ознак) необхідно встановити наявність усіх ознак, передбачених частиною першою статті 194 КК, в тому числі і заподіяння шкоди у великих розмірах;

9.3. вирішуючи питання про наявність чи відсутність у діях особи складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 194 КК, вчиненого шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом, необхідно ретельно досліджувати спрямованість умислу винного. У випадку, коли умислом винної особи охоплювалось заподіяння матеріальної шкоди у великих розмірах, але такий суспільно небезпечний наслідок не настав з причин, що не залежали від її волі, дії винного слід кваліфікувати як замах на умисне знищення чи пошкодження майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом (за частиною 2 чи 3 ст. 17 та частиною 2 ст. 194 КК);

9.4. для кваліфікації дій винної особи за частиною другою статті 194 КК зазначені в ній способи повинні мати загально небезпечний характер. Загально небезпечними слід визнавати такі способи вчинення злочину, при використанні яких створюється загроза життю чи здоров'ю людей або загроза заподіяння значної матеріальної шкоди як самому потерпілому, так і іншим особам. Тому умисне знищення або пошкодження чужого майна, яке не мало такого характеру (наприклад, спалювання речей у спеціально пристосованих для цього місцях), не може розглядатись як кваліфікуюча ознака цього злочину;

9.5. при кваліфікації дій винної особи за ст. 195 КК слід мати на увазі, що погроза знищення чужого майна повинна бути визначеною та реальною. При цьому важливе значення має не лише конкретизація шкоди, якою винний погрожує потерпілому (доведення майна до повної непридатності щодо використання його за призначенням), але й конкретизація способу заподіяння цієї шкоди (як загально небезпечного). У випадках, коли спосіб знищення майна не визначений, не конкретизований у висловленій погрозі, склад злочину, передбачений ст. 195 КК, відсутній;

9.6. норми ст.ст. 178, 179, 194¹, 239, 245, 252, 265, 277, 292, 298, 298¹, 347, 352, 378, 399, 411 є спеціальними по відношенню до ст. 194 КК; норми ст.ст. 345, 346, 350, 377, 398, 405 є спеціальними по відношенню до ст. 195 КК. Тому кримінально-правова кваліфікація при конкуренції згаданих вище спеціальних та загальних норм повинна здійснюватись за правилом: «застосуванню підлягає лише спеціальна норма»;

9.7. знищення або пошкодження чужого майна, погроза знищення чужого майна виступають способом (одним із способів) вчинення злочинів, передбачених ст. 113, ч. 2 ст. 154, ч. 2 ст. 157, ст. 189, 206, 258, 294, 355, 386, 441, а отже ці норми

конкурують як «частина» та «ціле». Кримінально-правова кваліфікація у випадку такої конкуренції, за загальним правилом, повинна здійснюватись за нормою, що передбачає «ціле», без додаткової кваліфікації за ст.ст. 194, 195 КК.

10. В результаті проведеного дослідження запропоновано внести такі зміни та доповнення до КК:

10.1. у частині 6 статті 28 КК слова «статтями 198 та 396» замінити словами «статтею 396»;

10.2. статтю 198 КК виключити;

10.3. статтю 396 КК викласти у такій редакції:

«Стаття 396. Приховування злочину та майна, здобутого злочинним шляхом

1. Заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також заздалегідь не обіцяне приховування, придбання або отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом, за відсутності ознак легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом –

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Не підлягають кримінальній відповідальності за частиною 1 цієї статті члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом»

10.4. викласти назву розділу XI КК у такій редакції «Злочини проти безпеки руху, експлуатації транспорту, об'єктів електроенергетики та ліній зв'язку»;

10.5. до розділу XI КК перенести норми статей 194 та 360 КК та розмістити їх у статтях за номерами відповідно 2921 та 2922 КК;

10.6. статтю 197 виключити із розділу V Особливої частини КК та доповнити розділ VIII Особливої частини КК статтею 2541 із аналогічним змістом;

10.7. статтю 196 КК після слів «загибель людей» словами «чи інші тяжкі наслідки»;

10.8. викласти диспозиції ст. 194 КК у наступній редакції:

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що завдало значної шкоди потерпілому...

2. Те саме діяння, що заподіяло майнову шкоду у великих розмірах...

3. Те саме діяння, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом, або заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки...;

10. назву та диспозицію ст. 197 КК викласти у наступній редакції:

«Стаття 197. Порушення обов'язків щодо зберігання чи охорони майна

Невиконання чи неналежне виконання особою, якій доручено зберігання чи охорону чужого майна, своїх обов'язків, внаслідок чого власнику було спричинено майнову шкоду у великих розмірах»;

абз. 2 примітки до ст. 185 КК слова та цифри «у статтях 185,186, 189 та 190 цього Кодексу» замінити на «у статтях 185, 186, 189, 190 та 194 цього Кодексу»;

доповнити абз. 3 примітки до ст.185 КК після цифр 194 цифрами 197.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Газдайка-Василишин І. Б. Окремі питання об'єктів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць. – Львів, 2006. – Вип. 2. – С. 202–212.

2. Газдайка-Василишин І. Б. До питання соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць. – Львів, 2006. – Вип. 3. – С. 248–258.

3. Газдайка-Василишин І. Б. Суспільно небезпечні наслідки некорисливих злочинів проти власності: проблемні аспекти // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць. – Львів, 2007. – Вип. 1. – С. 240–246.

4. Газдайка-Василишин І. Б. Ознаки суб'єкта злочину у складах некорисливих злочинів проти власності // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць. – Львів, 2010. – Вип. 1. – С. 296–304.

5. Газдайка-Василишин І. Б. Поняття та система злочинів проти власності за кримінальним правом України // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції. 13–14 лютого 2003 р. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – С. 385–386.

6. Газдайка-Василишин І. Б. Проблемні аспекти кримінальної відповідальності за погрозу знищення майна // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні : Матеріали Регіональної міжвузівської наукової конференції молодих учених та аспірантів. 19 квітня 2003 р. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 224–227.

7. Газдайка-Василишин І. Б. Відмежування погрози знищення майна від суміжних складів злочинів // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали Х регіональної науково-практичної конференції. 5-6 лютого 2004р. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. – С. 403–404.

8. Газдайка-Василишин І. Б. Деякі аспекти науково-практичного коментування статті 194 Кримінального кодексу України // Проблеми

коментування кримінального закону. Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. – С. 337–342.

9. Газдайка-Василишин І. Б. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна від терористичного акту // Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 8–9 квітня 2005 р. – Львів : Львівський юридичний інститут МВС України, 2005. – Ч. 1. – С. 196–198.

10. Газдайка-Василишин І. Б. До питання про родовий та безпосередні об'єкти некорисливих злочинів проти власності // Кримінальний кодекс України 2001 р. : проблеми застосування і перспективи удосконалення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 7–8 квітня 2006 р. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – Ч. 2. – С. 17–20.

11. Газдайка-Василишин І. Б. Некорисливі злочини проти власності за кримінальними законами України та окремих іноземних держав : порівняльна характеристика // Кримінальний кодекс України 2001р. : проблеми застосування і перспективи удосконалення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 13–15 квітня 2007 р. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – Ч. 2. – С. 208–212.

12. Газдайка-Василишин І. Б. Питання диференціації кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності у кримінальному праві України // Кримінальний кодекс України 2001р. : проблеми застосування і перспективи удосконалення. диференціація кримінальної відповідальності : Міжнародний симпозиум. 11–12 вересня 2009 р. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – С. 47–51.

АНОТАЦІЯ

Газдайка-Василишин І.Б. Некорисливі злочини проти власності за кримінальним правом України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2011.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню складів некорисливих злочинів проти власності за кримінальним правом України. Розглянуто стан дослідження проблем некорисливих злочинів проти власності; проаналізовано підходи вчених до визначення поняття та видів цієї групи злочинів, охарактеризовано соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі посягання на власність. Проаналізовано кожен із елементів складів некорисливих злочинів проти власності.

Сформульовано конкретні пропозиції щодо кримінально-правової кваліфікації некорисливих злочинів проти власності та їх відмежування від суміжних складів злочинів. Запропоновано внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України, спрямованих на подолання виявлених проблемних питань.

Ключові слова: кримінально-правова охорона власності, некорисливі злочини проти власності, склад злочину.

АННОТАЦИЯ

Газдайка-Василишин И.Б. Некорыстные преступления против собственности по уголовному праву Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2011.

Диссертация представляет комплексное исследование составов некорыстных преступлений против собственности по уголовному праву Украины. В работе описано состояние исследования проблем некорыстных преступлений против собственности; определены понятие и виды некорыстных преступлений против собственности; исследованы обстоятельства, которые социально обуславливают уголовную ответственность за такого рода деяния. Произведена детальная характеристика каждого элемента некорыстных преступлений против собственности, к которым автор относит умышленное и неосторожное уничтожение или повреждение имущества, угрозу уничтожения имущества и нарушение обязанностей по охране имущества. Проанализирована судебная практика, в частности уголовные приговоры по делам о некорыстных преступлениях против собственности.

В частности обоснована позиция, согласно которой общественная опасность некорыстных преступлений против собственности является равной с общественной опасностью корыстных посягательств на собственность. В связи с этим доказана необходимость криминализации умышленного уничтожения или повреждения имущества, причинившего существенный вред потерпевшему. При этом размер вреда, который является существенным для умышленного уничтожения или повреждения чужого имущества, автор предлагает определить на уровне, аналогичном с размером существенного вреда, причиненного кражей, грабежом, разбоем.

В работе обосновано, что критерием разграничения корыстных и некорыстных преступлений против собственности является корыстный мотив и (или) цель в узком разумении (только по отношению к предмету преступного посягательства), а не корысть в широком понимании. С учетом этого сформулировано авторское определение понятия некорыстных преступлений

против собственности. Под некорыстными преступлениями против собственности предлагается понимать предусмотренные разделом VI Уголовного кодекса Украины общественно-опасные, виновные деяния, которые совершаются субъектом преступления путем причинения имущественного ущерба (или создания реальной угрозы его причинения) без корыстного мотива и без цели обращения имущества, являющегося его предметом, в свою пользу или в пользу третьих лиц.

Автор доказывает, что такие преступления, как умышленное уничтожение или повреждение объектов электроэнергетики; самовольное занятие земельного участка и самовольное строительство; приобретение, получение, сбыт или сбережение имущества, заведомо добытого преступным путем, не являются некорыстными преступлениями против собственности. Поэтому размещение статей, предусматривающих ответственность за их совершение, в разделе «Преступления против собственности» противоречит принципам систематизации Особенной части Уголовного кодекса Украины.

Как результат, сформулированы конкретные предложения относительно возможного решения отдельных проблемных вопросов, касающихся составов некорыстных преступлений против собственности – внесение изменений к уголовному закону и правила уголовно-правовой квалификации указанных преступлений, их отграничения от смежных составов преступлений.

Ключевые слова: уголовно-правовая охрана собственности, некорыстные преступления против собственности, состав преступления.

ANNOTATION

Hazdayka-Vasylyshyn I.B. Non-mercenary crimes against property in criminal law of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of the candidate of legal science of the specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology, Criminal Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2011.

Dissertation is devoted to complex investigation of components of non-mercenary crimes against property in criminal law of Ukraine. A state of studies of non-mercenary crimes against property are overview; The approaches of scientists to the definition and types of crimes of this group are analyzed, the social condition of criminal liability for non-mercenary infringement of property is characterized. Each element of the components of non-mercenary crimes against property are analyzed.

Concrete proposals for criminal legal qualification of non-mercenary crimes against property and their separation from related criminal offenses are formulated. Proposed Amendments to the Criminal Code of Ukraine aimed at overcoming the identified problems are proposed.

Keywords: legal criminal protection of property, non-mercenary crimes against property, components of crime.

Підписано до друку 05.05.2011 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 80-11.
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.